

Uitvoeringsprogramma Convenant
Bodem en Ondergrond

Integrale aanpak bodem- verontreiniging

In maart 2015 ondertekenden het ministerie van IenM, IPO, VNG en UvW het Convenant Bodem en Ondergrond 2016-2020. Het uitvoeringsprogramma van het convenant brengt de afwikkeling van risicovolle verontreinigingslocaties in beeld; de zogeheten Spoedoperatie. Maar er is meer, veel meer...

‘We richten ons op het beheersen van de overgebleven risicovolle verontreinigingen’, aldus Corné Nijburg, programma-manager van het Uitvoeringsprogramma voor het Convenant Bodem en Ondergrond. ‘Ook in deze nieuwe periode zullen we ons richten op het beheersen van de overgebleven risicovolle verontreinigingen. Dat betekent niet dat meteen alles wordt gesaneerd, maar wel dat bekend is welke locaties wanneer en hoe aangepakt moeten worden. Het feitelijke werk wordt gedaan door de verantwoordelijke bevoegd gezagen, vanuit het Uitvoeringsprogramma bieden we ondersteuning en bewaken we het overzicht. We faciliteren de transitie van saneren naar beheren en proberen daarbij al zoveel mogelijk ‘integraal te denken en te handelen’: hoe kunnen we vanuit bodemperspectief bijdragen aan maatschappelijke opgaven?’

‘Vermaatschappelijking’ van bodem en ondergrond

De nadruk komt, naast de afronding van de spoedoperatie en de verschuiving van saneren naar beheren, steeds meer te liggen op de realisatie van bredere maatschappelijke doelstellingen met behulp van een duurzaam gebruik van bodem en ondergrond. Om deze transitie – ook wel de vermaatschappelijking van bodem en ondergrond genoemd – tot stand te brengen, zal er meer aandacht moeten zijn voor samenwerking en verbinding met maatschappelijke actoren. Daarnaast wordt het belangrijker dat de convenantpartijen stapsgewijs zelf de regie oppakken bij de realisatie van de doelen en dus ook meer probleemeigenaar worden. De ondersteuningsfunctie voor de regio verschuift in de loop van de tijd van het Uitvoeringsteam naar de convenantpartijen zelf.’

Kunt u aangeven wat de bedoeling is van het Uitvoeringsprogramma?

Nijburg: ‘De gewenste transitie vraagt van alle betrokkenen een andere opstelling, en andere kennis en competenties. Zo moeten wij ervoor zorgen dat straks elke opgestelde Omgevingsvisie ook antwoord geeft op de vraag hoe de ondergrond is betrokken en welke gevolgen dat heeft. En als die vraag wordt gesteld, moeten de ‘bodempartijen’ in staat zijn daarop een antwoord te formuleren. Daarvoor is het dus nodig dat een gemeenschappelijke taal wordt ontwikkeld. Het is ons doel om binnen het

Uitvoeringsprogramma de afronding van de spoedoperatie te stimuleren en tegelijkertijd de transitie naar een integrale aanpak te faciliteren.’

Wat is daarbij het belang van het Uitvoeringsprogramma, welke doelen streeft u na?

Nijburg: ‘De twee sporen – de saneringsopgave en het inbrengen van het thema ‘Bodem en ondergrond’ in de bredere maatschappelijke opgave rondom ruimtelijke ordening – zullen zich in de praktijk niet altijd met dezelfde snelheid ontwikkelen. Het is onze taak om ze in ieder geval ‘bij elkaar te houden’, zodat ze elkaar kunnen versterken. Gebeurt dat niet, dan loop je de kans dat de ene partij nog sectoraal oplossingen zoekt voor verontreinigingen in de bodem, terwijl andere stakeholders al volop bezig zijn vanuit een integrale visie. Bij de afronding van de spoedoperatie kun je ook dingen leren die je straks kunt toepassen bij een integrale aanpak, bijvoorbeeld hoe je gebiedsgericht grondwaterbeheer inbrengt in een Omgevingsvisie. Deze ervaringen worden nu al opgedaan in de projectuitvoering in de regio. Het Uitvoeringsprogramma stimuleert dat de regio’s van elkaar gaan leren.’

Wat zijn daarbij de belangrijkste vragen en opgaven voor het Uitvoeringsprogramma?

Nijburg: ‘De wereld staat niet stil, de Omgevingswet is volop in ontwikkeling: we moeten dus goed de vinger aan de pols houden. De convenantpartijen hebben ons gevraagd jaarlijks de voortgang van hun projecten te monitoren. De leden van het Uitvoeringsteam maken daarom ‘rondjes langs het veld’, om voeling te houden met de regio’s.

We signaleren knelpunten en bespreken die met de stakeholders. Wij kijken welke vragen en behoeften leven bij de betrokken partijen, en hoe wij daarbij kunnen helpen. Dat is belangrijk, omdat de sporen ‘saneren’ en ‘verbreden’ in de regio samenkomen, bijvoorbeeld in een Omgevingsvisie. Een gemeente die bezig is met de inrichting van een gebied, zegt niet: ‘Dit stukje is verontreiniging, en dat stukje valt onder verbreding en dit is relevant voor de Omgevingsvisie’:

voor hen is dat één project. De beste mogelijkheid om een vraagstuk integraal aan te pakken en synergie te zoeken, is door de regio centraal te stellen.’

‘Onze bevindingen rapporteren wij aan het Programmteam, dat ervoor zorgt dat deze onderwerpen worden geagendeerd bij hun respectievelijke achterban. Wij hebben overigens geen middelen om naleving af te dwingen, onze functie is puur die van ‘oliefmannetje’: faciliteren en stimuleren.’

Vraagsturing

Hij vervolgt: ‘Niet alle bepalingen uit de Wet Bodembescherming gaan een-op-een over in de Omgevingswet. Wij vragen dan of er bepaalde onderwerpen zijn die partijen graag landelijk zouden willen regelen, bijvoorbeeld in de Omgevingswet zelf, in aanvullende wetgeving of in de toelichting. Overigens is dit vaak niet nodig: 90% van de problemen kun je lokaal oplossen door goede samenwerkingsafspraken en het ontwikkelen van lokale instrumenten. Voor de resterende 10% hebben we dan een landelijk vangnet.’

Gemeenschappelijke uitvoering

‘Rondom STRONG speelt iets soortgelijks. Het Uitvoeringsprogramma STRONG wil een relatie leggen tussen de bovengrond en de ondiepe en diepe ondergrond. Het gaat daarbij om afwegingen tussen aardwarmte,

koude/warmte-systemen, drinkwaterwinning en mijnbouw, en verbinding met zaken zoals bodemdaling, verdroging, mogelijke verontreinigingen, invloed op de landbouw, klimaatadaptatie, enzovoort. In de richting van de uitvoering moet je ook die processen on-

dersteunen. Een deel gebeurt al in het huidige Uitvoeringsprogramma en we zoeken nu uit wat de wensen in de regio zijn voor de andere onderwerpen. Het Convenant Bodem en Ondergrond 2016-2020 gaat uit van een gezamenlijke uitvoering.’

Hoe ziet u in dit kader het vraagstuk rondom drinkwater en de ondergrond? Nijburg: ‘De oude industriële verontreinigingen waar het Convenant Bodem en Ondergrond zich

---

‘WIJ BIEDEN EEN
PLATFORM VOOR
SAMENWERKING
EN KENNISDELING’

---

op richt, bevinden zich vooral in de ondiepe ondergrond en kunnen een bedreiging vormen voor onder andere de drinkwaterwinning. De meeste locaties zijn bekend en worden – zoals dat heet – beheerst. Dat wil zeggen: we weten wat we ermee gaan doen.'

'De risicovolle verontreinigingen zijn of worden gesaneerd. De overblijvende verontreinigingen kunnen blijven 'zitten'. Maar als ze later onverhoopt toch een probleem gaan vormen door functieveranderingen of nieuwe initiatieven, moeten ze gebiedsgericht en integraal worden aangepakt, in samenhang met andere ontwikkelingen in een regio. Het gaat vaak om grote 'pluimen' van verontreiniging, waarvan het lastig is om de herkomst vast te stellen. Sommige hiervan zijn al decennia 'onderweg' in het grondwater. Afzonderlijk vormen deze pluimen geen directe bedreiging voor de drinkwaterwinning, anders waren ze ingedeeld bij de risicovolle verontreinigingen die snel moeten worden gesaneerd. Maar als deze pluimen samenkomen of een andere route gaan volgen, waardoor ze alsnog in de buurt van een waterwingebied komen, kunnen toch ongewenste risico's ontstaan. Als zo'n risico optreedt, zullen we in samenspraak met alle stakeholders met een gebiedsgerichte oplossing moeten komen. Het lastige is dat daar verschillende belangen bij moeten worden afgewogen, waaronder de verdeling van de lusten en de lasten. Uiteindelijk gaat het om maatwerk: het lokaal bepalen van het alternatief met de laagste maatschappelijke kosten. En daarbij is een open, gebiedsgerichte aanpak onmisbaar: stap over

Organisatie en structuur Uitvoeringsprogramma

Gezien de doelstellingen van het nieuwe convenant blijven de meeste van de projecten uit het eerste convenant gehandhaafd (aanpak speedlocaties, gebiedsgericht grondwaterbeheer, etc.). Er zullen ook nieuwe, deels tijdelijke projecten komen (zoals: nieuwe bedreigingen, nazorg, informatiebeheer).

Rijkswaterstaat faciliteert het Uitvoeringsprogramma vanuit Bodem+ met mensen en middelen, maar daarnaast bestaat het Uitvoeringsteam ook uit medewerkers van de andere betrokken partijen.

je eigen schaduw heen en denk vanuit het gemeenschappelijk belang!

Enka-pluim

Een mooi, al wat ouder voorbeeld is de 'Enka-pluim', in Ede, aldus Nijburg. 'Het veroorzakende bedrijf had het eigen terrein jaren geleden gesaneerd en bestond al niet meer, toen een verontreinigingspluim dreigde op te duiken in een woonwijk en in een natuurgebied. In plaats van in de schuttersputjes te duiken en af te wachten, hebben gemeente, provincie en waterschap de handen ineengeslagen en een adequate gezamenlijke aanpak ontwikkeld.'

Wat verwacht u in de verdere vormgeving en uitvoering van het Uitvoeringsprogramma van de drinkwatersector, en wat heeft u de watersector te bieden?

Nijburg: 'Zoals hiervoor geschetst nodigen wij alle stakeholders – en dus ook de drinkwatersector – van harte uit om hun ideeën en wensen kenbaar te maken. Wij bieden een platform voor samenwerking en kennisdeling. Afgelopen oktober hebben we

al een vruchtbare informatiesessie georganiseerd met de drinkwaterbedrijven. Dat had als direct resultaat dat we gezamenlijk extra aandacht gaan geven aan zogeheten KRW-locaties. Er is nu nog gelegenheid om die op de lijst van de risicovolle locaties te plaatsen. Door tegelijkertijd af te spreken dat we gebiedsgericht gaan werken, ontstaan er gezamenlijke ervaringen waar alle partijen weer van kunnen leren. Ook zijn er best practices gedeeld uit verschillende delen van het land.'

'In dit kader heb ik een advies voor de drinkwaterbedrijven: informeer je over wat er regionaal speelt – vooral in verband met de overgang van de Wet Bodembeheer naar de Omgevingswet, deel ervaringen met succesvolle samenwerking in de regio, zoek oplossingen in samenspraak met je regionale partners, signaleer waar het niet goed loopt en meld het ons. Dit programma staat of valt met de signalen die wij uit het land ontvangen. Samen kunnen we kijken hoe we het kunnen aanpakken: lokaal, bovenregionaal of toch landelijk. Het draait allemaal om kennisdeling, samenwerking en de bereidheid om verder te kijken dan het eigen territorium. Als alle stakeholders in 2020 op zo'n integrale manier met elkaar samenwerken, is ons Uitvoeringsprogramma geslaagd.'

'STAP OVER JE EIGEN
SCHADUW HEEN,
DENK VANUIT HET
GEMEENSCHAP-
PELIJK BELANG!'
